

Recensie: Een engel uit de hemel door Rob van der Hilst

Wanneer je het aandurft een boek te schrijven over het fenomeen Bach of een onderdeel daarvan, maak je het jezelf als auteur niet gemakkelijk. In de eerste plaats moet het thema natuurlijk de moeite van het onderzoeken waard zijn. Tevens word je geacht dit aangesneden thema tot op het bot te ontleden en... je behoort ook duidelijk inzicht te geven op welke manier je tot je conclusies bent gekomen. Een noten-apparaat is dan eigenlijk onontbeerlijk. In zijn nawoord in *Een engel uit de hemel* schrijft auteur Rob van der Hilst: *“Van een voetnotenapparaat is (...) bewust afgezien. Het boek is voor liefhebbers en geïnteresseerden bedoeld. Gebruikte informatiebronnen, historische zowel als moderne, zijn in een apart hoofdstuk ondergebracht.”* Dat is jammer, want Van der Hilst brengt vaak interessante informatie aan het licht, of belicht de informatie juist eens van een andere kant.

Een voorbeeld: Prins Johann Ernst kwam in 1713 uit Nederland terug met veel nieuwe muziek, maar hij mocht het hoforkest van Weimar niet gebruiken van zijn strenge oom, hertog Wilhelm Ernst. Dit is de reden dat Bach en zijn neef Johann Gottfried Walther (1685-748) in die tijd (Bach verbleef tot en met 1717 te Weimar) zo veel bewerkingen maakten van concerten van Vivaldi en Johann Ernst zelf.

Johann Ernst kocht in Nederland ook een bundel van negen klavecimbelsuites van Pieter Bustijn (een Zeeuwse musicus die in 1729 te Middelburg overleed), *“waarvan we zeker weten dat hofmusicus Bach dat meteen op het repertoire nam.”* (citaat van pagina 64) Dat is interessant en daarom mis je de onderbouwing in de vorm van bronvermelding. Vaak was het toch een kleine moeite geweest, dunkt me, om aan te geven op welke pagina bijvoorbeeld Mattheson in zijn *Beschreibung des Orchestre* (1717) vermeldt dat de blinde organist van de Nieuwe Kerk te Amsterdam, Jan Jacob de Graaf (ca. 1672-1738) *“...in mijn tegenwoordigheid de allernieuwste Italiaanse concerten, sonates voor 3 en 4 stemmen, uit het hoofd kende en met buitengewone trefzekerheid op zijn wondermooie orgel vertolkte”*.

“Chef-kok” Rob van der Hilst snijdt vele thema’s aan, vaak bijzonder onderhoudend, hij is een goede verteller, hoewel ik wel moe werd van het te vaak hanteren van het bijvoeglijk naamwoord. Alles is “heel veel”, “zeer goed” et cetera, maar dat mag de leespret niet drukken. Soms zijn de plakjes die hij aansnijdt zo dun, dat het niet zo goed smaakt. Maar zoals reeds opgemerkt... de “kok” dient het geheel wel uiterst smaakvol en met de nodige bravour op, en dat waardeert een (groot?) deel van zijn gasten toch ook, en terecht. Wanneer Van der Hilst er dan ook nog allerlei gemakkelijk te verteren nevengerechten bij serveert, wordt zijn totale menu toch zodanig de moeite waard, dat het voor een avondje uit al met al helemaal zo gek niet is.

Op de flaptekst lezen we het volgende: *“Hoe Bach in Nederland is gekomen: daar over gaat dit boek. Maar ook vertelt het waarom hij voor Nederlanders zo belangrijk kon worden. Bach “landde” in Nederland al tijdens het leven van de componist. Tijdgenoten van Bach in Nederland voerden hier als eersten werk van de Grote Meester uit, terwijl Bach werk van Nederlanders dirigeerde tijdens concerten in zijn woonplaats Leipzig. In het achttiende-eeuwse Rotterdam woonde en werkte zelfs een muzikale Bach-telg. En Nederland zou op belangrijke momenten in Bachs ontwikkeling van cruciale betekenis blijken.”* In zestien hoofdstukken (niet genummerd, dat is wat lastig zoeken) behandelt Van der Hilst zijn Thema: Bach in Nederland. De titel van het boek is afkomstig van Jacob Wilhelm Lustig, die J.S. Bach “Een engel uit de hemel” noemde. Een kort citaat uit het voorwoord, geschreven door Ton Koopman: *“Rob van der Hilst toont ons in dit boek Johann Sebastian Bach van uit een Nederlands perspectief, en dat is nieuw.”*

Bij een zo immens onderwerp als Johann Sebastian Bach is een boek schrijven haast te vergelijken met het uitvoeren van een compositie.

Immers, ook bij het interpreteren van een compositie zul je in de details allerlei afwegingen moeten maken. Wat is belangrijk. Waar leg je de nadruk op. Wat is de grote lijn? In wezen is dit afwegingsproces in elke creativiteit van belang, of je nu een boek schrijft, een orgel ontwerpt, een stad bouwt, een haven aanlegt, dat maakt niet uit. Rob van der Hilst haalt in zijn boek van alles over zijn onderwerp uit de kast, maar de lezer houdt uiteindelijk toch een beetje het gevoel over: is dat alles? Maar wellicht ligt dit aan het hoofdthema van het boek, want mij interesseert het eigenlijk niet zo hoeveel de betekenis van Bach voor Nederland is in het verleden. Daaraan ontleent het boek ook niet zijn waarde. De waarde ligt in de beschrijving van allerlei zaken om dit thema heen. Juist dan valt er veel te genieten, zeker voor iemand die van lichte kost houdt, want Van der Hilst schrijft in zijn typerende journalistenstijl. Bijvoorbeeld over Jan Adam Reinken: *“Reinken dus. Eigenlijk heet Johann Adam Reinken “zijn in Hamburg geldende naamsaanduiding “Jan Adam Reinken. Jan is de doopnaam, Adam is een afkorting van “Adamszoon” en Reinken “aanvankelijk met ck” is de familienaam. De combinatie komt nogal Nederlands over en dat is niet zo verwonderlijk, want Johann Adam Reinken is Nederlander.”* (pagina 33). Dit is

overigens $\hat{\sim}$ van de weinige keren dat de conclusie van de schrijver geen hoog $\hat{\sim}$ zou kunnen $\hat{\sim}$ -gehalte bevat. Een andere constatering: *“Zo is in de periode waarin Carl Philipp Emanuels biografische Bach schets verscheen het overgrote deel van de muzikale nalatenschap van Dietrich Buxtehude (1637-1707), Bachs grote inspiratiebron uit L $\hat{\sim}$ beck, bij de locale vis $\hat{\sim}$ ” en groentehandel terechtgekomen. Gewoon handig verpakkingsmateriaal.* (pagina 19). Het staatje van Bachs persoonlijk inkomen ziet er zo uit (pagina 127/128):

Vast jaarinkomen Arnstadt (1707)	$\hat{\pm}$ f 9180
MUhihausen (1708)	$\hat{\pm}$ f 12.240
Weimar (1714)	$\hat{\pm}$ f 15.300
Weimar (1717)	$\hat{\pm}$ f 27.549
KOthen (1721)	$\hat{\pm}$ f 48.960
KOthen (1723)	$\hat{\pm}$ f 79,560
Leipzig (1750)	$\hat{\pm}$ f 91.800.

Voor de lezer die ge $\hat{\sim}$ nteresseerd is in dergelijke weetjes, of voor de lezer die Rob van der Hilst graag leest, is dit boek een aanrader. Het boek bevat ook enkele zwart-wit illustraties.

Rob van der Hilst, Een engel uit de hemel. Driehonderd jaar Bach in Nederland. Uitgave Ambo, Amsterdam, 2000. 232 blz. (paperback) ISBN 90 263 1620 8. Prijs f 39,90.